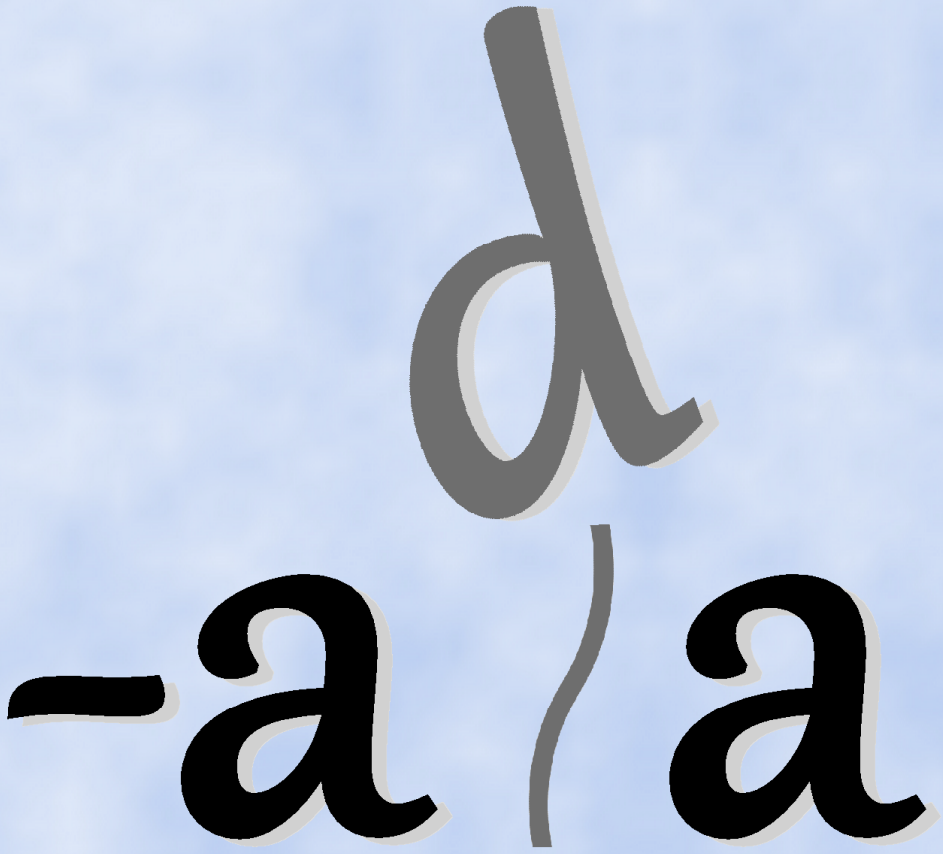
Sempre desinformant
(el sufix -a(d)a)

Antoni Fontelles

Setembre de 2026

Portada: Disseny de 3PES
Edita: Rogle Constanti Llombart de Cultura Valenciana
Setembre de 2026

Sempre desinformant
(el sufix -a(d)a)

Antoni Fontelles

La planificacio formal catalanista que patim te enfilada la caiguda de la -d- entre vocals. Es una evolucio que no soporten, atenent el nivell de critica generalisada entre els autors del paradigma dominant. Primer vorem l'opinio dels experts i assimilats i en acabant oferire una atra perspectiva.

El primer en censurar l'elisio de la -d- intervocalica fon Carles Salvador, que no estalvià adjectius: "tendència vulgar [...] cal evitar en la pronunciació culta" (Salvador 1951: 185). El sufix -ada es fa -áa o una -á llarga: "cal evitar el vulgarisme" (Salvador 1951: 185). El sufix -ador es fa -aor: "Tal rusticisme és absolutament inadmissible en la pronunciació de les persones cultes" (Salvador 1951: 185). Per ultim, l'Alacanti pert la -d- darrere de e, i, o, u: 'mone(d)a', 'vi(d)a', 'ro(d)a', 'vingu(d)a': "Tals rusticismes no els cometen les persones de pronunciació acurada" (Salvador 1951: 185). Les condenes utilisades son comprensibles des de la gramatica prescriptivista de l'epoca (encara que Sanchis en algunes qüestions es mes tolerant, no nomes en la fonetica, tambe en l'ortografia).

Com acabe de dir, Sanchis es un poc mes comprensiu: "Pot admetre's en la pronunciació normal l'omissió de la *d* intervocàlica de la terminació *-ada*, i el seu plural, però és menys tolerable tal omissió en el sufix *-ador*, i els seus femení i plurals" (Sanchis 1950: 82). El llingüiste Josep Giner fon molt critic en la resenya de l'obra de Sanchis: "no serà seguit per cap orador valencià que s'estime un poc" (Giner 1998: 284).

Es en este segon sufix (-ador) a on planteja una esmena a la totalitat (conforme preferix el gramatic Giner). Es te d'anar mes llunt: "Cal

reaccionar front a esta tendència, general en tota la Regió Valenciana i que es troba principalment accentuada a la Foia de Xixona, Horta d'Alacant i Camp d'Elx" (Sanchis 1950: 82).

Complete l'opinio de Giner, molt negativa, a banda de l'adjectivacio pareguda a la de Salvador: "la supressió de la *d* en els mots més vulgars és un cas de rusticisme, una tendència absolutament inadmissible en boca de les persones educades, que els gramàtics valencians deuen condemnar amb tota energia [...] les pronúncies *mocaor*, *llauraor*, etc. estan bé per a fematers i gent de tro, però no en persones cultivades" (Giner 1998: 284).

Valor tambe la condena i compara la perdua consonantica en el castella. Li atribuix dos causes: "són la pronunciació descurada i, sobretot, la falta d'ensenyament de l'idioma en les escoles" (Valor 1971: 293). Ademes, afig una explicacio a l'inadmissibilitat: "és modernissima i no ha dominat encara tot el País Valencià; no ha penetrat tampoc al Principat ni a les Balears, que mantenen la pronunciació correcta que era general a València fins a ben avançat el segle passat [XIX]" (Valor 1971: 294).

Lacreu (1992: 40), sense paliatius ni excepcions, considera que la caiguda de la -d- (-ada, -ades) es condenable en tots els casos. De poc me servix que 25 anys despuix reconsidere este radicalisme: "Seria més raonable acceptar la diversitat de pronúncies com un fet natural" (Lacreu 2017: 98). Yo ho firme.

L'institucio normativisadora, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, es mostra un poquiu conciliadora i permissiva. No tirem coets. Nomes es tolerable coloquialment i en dos ambits: festa i gastronomia: 'despertà', 'disparà', 'fideuà', 'sopà' (AVLl 2006: 27-28). ¿Tal volta son els 'fematers' i 'gent de tro' que mencionava Giner?

En el manual per als mijos de comunicacio, Castillo et alii donen llicencia per territori o per nivell de formalitat: "L'emmudiment de la *-d-* dels sufixos *-ada* i *-ador* en paraules referides als àmbits festiu i gastronòmic, en què fins i tot hi ha tradició escrita: *mascletà*, *plantà*, *fideuà*... També és acceptable en determinades representacions realistes poc formals de la parla col·loquial" (Castillo et alii 2011: 30). Es la norma 'academica'.

Pero tambe es mostren restrictius en l'extensio a uns atres sufixos i situacions, no es recomanable la caiguda en: 'cadira', 'cadena' ni 'boda' o 'roda' (Castillo et alii 2011: 31). Estranya i discriminatoria 'llicencia' que permet la caiguda de -r final en l'espai a on es practíca (Castillo et alii 2011: 35), pero no la de -d- a on es fa. Es l'asimetria de la distincio llengua (caiguda de -r) / dialecte (caiguda de -d-).

No hi ha concessions a la parla en el manual d'estil de la radio i televisio autonomiques de *À punt*. S'ha de pronunciar: "la *d* intervocàlica en els acabaments en *-ada* i *-ador*: *menjada*, *vegada*; *mocador*, *llaurador*." (Xambó et alii 2021: 185). En les filles, tampoc es recomanable: "La desaparició de la *d* en posició intervocàlica en paraules com *boda*, *cadira*, *madur*, *cadena*, *Nadal*, *roda*". I faltaven les cosines germanes: "La supressió de la *g* intervocàlica [no es recomanable] en paraules com *jugar*, *agulla*, *aigua*" (Xambó et alii 2021: 186).

En acabant de l'opinio dels experts, contare una atra historia. Abans, informar de que Nebot, a finals del sigle XIX, ya explicava que es pronunciava 'cansá' i no 'cansada' en les tres provincies (Nebot 1894: 102). Recordem que Valor afirmava que era mo-der-ni-ssi-ma o 'acabaeta' d'estrenar, com preferixquen (Enric Valor mentia, com unes atres voltes).

Anem per parts. Hi ha una fase 'moderna', que situe 'arbitrariament' entre 1830-1850, dos decades, en que es documenta en abundancia la perdua (-a(d)a, -a(d)or): 'camá' (1837, DHIVAM), 'embolicá' (1837, DHIVAM), 'rescolá' (1837, DHIVAM), 'vegaes' (1838, CIVAL), 'bugá' (1840, DHIVAM), 'chelá' (1840, DHIVAM), 'caires' (1840, DHIVAM), 'llobá' (1840, DHIVAM), 'trabucá' (1840, DHIVAM), 'figaes' (1840, DHIVAM), 'furgaor' (1840, DHIVAM), 'crià' (1841, CIVAL), 'menchá' (1841, DHIVAM), 'corná' (1841, DHIVAM), '(v)esprá' (1841, DHIVAM), 'cairota' (1841, DHIVAM), 'palmaetes' (1841, DHIVAM), 'punchonaes' (1841, DHIVAM), 'fundaes' (1841, DHIVAM), 'delicá' (1841, DHIVAM), 'pedraes' (1841, DHIVAM), 'chelaora' (DHIVAM, 1844), 'vespraeta' (1844, DHIVAM), 'matiná' (1844, CIVAL), 'cansalá' (1844, CIVAL), 'cantá' (1845, DHIVAM), 'escopetá' (1845, DHIVAM), 'porcá' (1845, CIVAL), 'tellaes' (1845, DHIVAM), 'punchá' (1845, DHIVAM), 'tomataes' (1845, DHIVAM), 'trompaes' (1845, DHIVAM), 'vespraeta' (1845, DHIVAM), 'esmolaor'

(1847, DHIVAM), ‘pixaor’ (1848, CIVAL), ‘plantá’ (1851, DHIVAM)...

Sabent que la parla va per davant en els canvis, mos faría pensar que el fenomen s’estaria estenent (passant de l’oral a l’escrit) des de finals del XVIII i principis del XIX (40-50 anys). L’eclosio de la perdua en la lliteratura, principalment comica, costumista i festiva, vindria des de la segona mitat del XIX al primer terç del XX, fins que la catalanisacio, Nd32, censurà esta fonetica i ana reduint-se l’aparicio, fins ara que es casi impossible observar el proces fonicografic (les Normes d’El Puig, encara que no admeten l’escritura, recomanen l’eliminacio en la parla, en nivells formals). Es dir, mes de sigle i mig en expressio escrita, que contradiria l’opinio de Valor: “la pronunciació correcta que era general a València fins a ben avançat el segle passat [XIX]” (Valor 1971: 294).

Ara ve la segona part. ¿Es tan modern el proces de caiguda de la -d- intervocalica procedent d’una -t-? Pareix que no, atenent els anteriors eixemples. Hem de tindre present que l’expressio escrita es sempre mes conservadora i la tradicio grafica pesa moltissim, tant a l’hora de l’aparicio com en l’extensio de qualsevol innovacio. Per tant, tenim de ponderar com toca els pocs i esporadics eixemples primerencs. Tenim documentacio antiga i continuada de ‘vegà’ (1416, 1585, 1687) (CIVAL), pero no està a soles, està corroborada per uns atres termens anteriors, coetaneus i posteriors: ‘a(i)xá’ (1400, DHIVAM), ‘caira’ (1433, CIVAL), ‘vesprá’ (1585, CIVAL), ‘ca(da)’ (1585, CIVAL), ‘fanecá’ (1608, DHIVAM), ‘ca(da)’ (1640, DHIVAM), ‘cremá’ (1649, DHIVAM), ‘ganao’ (1660, DHIVAM), ‘madeixá’ (1667, DHIVAM), ‘ca(da)’ (1687, CIVAL), ‘vesprá’ (1721, CIVAL), ‘folgasá’ (1740, DHIVAM), ‘cansá’ (1743, DHIVAM), ‘ballaor’ (1800, CIVAL), ‘caira’ (1809, CIVAL), ‘debaes’ (1820, DHIVAM)...

Mencio a banda mereix l’indefinit (pronom o adjectiu) ‘cada’ (< cata), viu en els formes ‘ca(da) u’ (femeni i plurals) i ‘cascu’ (femeni i plurals) (cata > ca + quisque). Estos son antiquissims: ‘cascu’ (1306, 1310, 1321...), ‘cascun’ (1269, 1270, 1271...), ‘cascuns’ (1270, 1275, 1280...), ‘cascuna’ (1263, 1264, 1270...), ‘cascunes’ (1280, 1323, 1329...) (tots en CIVAL). Com sempre, no som rars: en frances antic (s. XII) existia ‘cadhun’ / ‘chaün’ (< catunum < cata + unum). I l’actual ‘chaque’ (cada) es un derivat de ‘chacun’ (< cascunum < creuament entre cata + unus i quisque + unus).

I en castella migeval tambe es troben ‘cascun’ i ‘cascuna’.

Haurem de reconsiderar les opinions dels experts: la perdua grafica no sistematica, ocasional, te mes de 150 anys d’antiguetat. Es migeval.

Veent aço, la perspectiva canvia, perque el fenomen formaria part d’un atre mes ample i regularisant (Fontelles 2020: 116): la caiguda o perdua de les fricatives sonores intervocaliques (procedents o no d’oclusives): ‘ai(g)ua’, ‘a(g)ulla’, ‘ju(g)ar’, ‘a(g)uller’, ‘ferra(d)ura’, ‘serra(d)ura’, ‘ca(d)ira’, ‘llaura(d)or’, ‘desembassa(d)or’, ‘empera(d)or’, ‘agrana(d)ora’... (encara que en el sufix -ador / -edor / -idor hi ha alternança: ‘escorredor’, ‘mantenedor’, ‘seguidor’...), ‘grau’ (d), ‘paraïs’ (d) (1394, DHIVAM; primitiu tambe en frances, ‘pareïs’, 1080), ‘riu’ (v), ‘breu’ (v), ‘teula’ (g), ‘fea’ (y), ‘vea’ (y)...

Uns pocs termens, en la forma mes evolucionada (vulgar), pertanyen al nivell formal: ‘paella’ (< patella, CIVAL, 1263), ‘graella’ (< craticula, CIVAL, 1410), i ‘llaella’, que el DNV remet a ‘lladella’ (< *latella, segons DCVB). La documentacio antiga es ‘lladella’ (CIVAL, 1795), ‘llaella’ es mes ‘moderna’ (DHVC, 1872). M’estranya que sent la fonetica general valenciana ‘llaella’, com diu el DCVB, els eixemples siguen tan ‘moderns’. No sería descartable que la grafia ‘lladella’ estiguera influida pel castella ‘ladilla’.

L’ambit s’esten a llinages com ‘Be(g)ut’ i ‘A(g)ullo’, a toponims majors com ‘Llauri’ (*laborinu), ‘Teula(d)a’, ‘Teula(d)ella’, a toponims menors com ‘la Cafissa(d)á’ (Fondo de les Neus), ‘les Cafissa(d)es’ (Montroy) (DHIVAM), les abundants ‘mallaes’ (escrit ‘mallades’) escampades pel territori valencià, a formes verbals: ‘ana(v)en’, ‘ana(v)e’, ‘mira(v)em’, ‘pensa(v)en’, ‘vam’ (<vaem < varem), ‘a(g)ut’ (1263, 1265, 1266), ‘ahut’ (1269), ‘ha(g)uda’ (1270), ‘si(g)a a(g)ut’ (1266), ‘si(gu)en’ (1265) (les cinc ultimes en CIVAL), o alguna paraula com: ‘maedeu’ (< maredeu < marededeu).

Aci estarien tambe les primitives: ‘no(v)embre’, ‘pre(d)icar’, ‘obe(d)ir’, ‘proce(d)ir’ (front a les actuals: ‘novembre’, ‘predicar’, ‘obedir’, ‘procedir’), i els derivats dels grups llatins c+e,i, t+e,i: ‘deena’ / ‘dena’, ‘deembre’, ‘rebre’, ‘naturalea’, ‘fortalea’, ‘avear’... (Fontelles 2020: 152-

154), canvis que no son aïllats: “ya que [el grup -ti+vocal] te uns quants ‘germans’ correctes –normatius– i habituals: ‘rao’ (< rationem), ‘raonar’, ‘tio’ (< titionem), ‘sao’ (< sationem), ‘assaonar’, ‘pou’ (< puteum), ‘poal’ (< putealem)... tots ells porten -z- en castella (‘razón’, ‘tizón’, ‘sazón’, ‘pozo’, ‘pozal’).” (Fontelles 2020: 154). En este cas, el valencià aniria mes alvançat que el castella.

I la maxima expressio es donaria en la zona sur valenciana, en la supressio generalisada: ‘ro(d)a’, ‘vi(d)a’, ‘nebo(d)a’, ‘perdu(d)a’, ‘vengu(d)a’, ‘ma(d)ur’ (metaforicament ‘borracho’, com el frances ‘mûr -e’ en argot)...

Fins ara parle del nivell ‘local’, pero hi ha continuïtat peninsular en el castella (un fenomen prou estés, per molt vulgar que el consideren). I tambe es dona en una atra llengua romanica proxima: el frances, en el sufix dels participis -at / -ata i -ut / -uta (‘chargé -ée’ carregat -ada, ‘chassé -ée’ caçat -ada, ‘chauffé -ée’ calfat -ada, ‘perdu -ue’ perdut, perduda, ‘avenu -ue’ advengut, advenguda...), en la -t- intervocalica (‘épée’ espasa, ‘vie’ vida, ‘mûr -e’ madur, madura...) i en la -c- intervocalica (‘sûr -e’ –formes primitives: soür, seür, segur–, segur, segura...). Pero el canvi fonetic s’estengue al sufix -ator (a(d)or), com en valencià: ‘empereur’ (< imperatorem); l’actual ‘administrateur’ era antigament (ss. XII-XIV): aministreor, aministratour, amenistreur, administreur (totes derivades d’administrator); passa igual en ‘sauveur’, que era antigament (s. XII): sauveor, salveur, salveor (derivades de salvedor < salvator; com el valencià Salvador > Salvaor> Vaoro > Voro), i un ultim eixemple, el ‘fondateur’ de hui era fundator (s. XIV), pero que havia eliminat als previs: fondeor i fondeur (derivats de fundator).

No mos enganyem. ¿Saben per qué no es admissible la supressio de la -d- intervocalica? Si. Perque no es ‘catalana’. En cap dels mencionats experts i gramatics, ni aci ni alla, vorem comentaris critics similars referits ad alguna solucio fonetica catalana –p. e. la neutralisacio de les o/u atones: ‘purtà(r)’, ‘turnà(r)’–. No trobarém condena a l’emmudiment de la -r final del frances i de la major part del catala. Hi ha una falta de visio romanica global, provablement no interessa, perque justificaria la ‘condenable’ fonetica valenciana.

Per a arrematar, vista la documentacio que he presentat, l'eliminacio fonica de la -d- intervocalica no es tan anomala en el nostre entorn i en la nostra tradicio, No, no som rars ni unics.

REFERENCIES BIBLIOGRAFIQUES

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2006), *Gramàtica normativa valenciana*, Valencia, edicio propia.

—— (s. a.), *Corpus informatitzat del valencià*, en linea. (Citat: CIVAL).

—— (s. a.), *Diccionari normatiu valencià*, en linea. (Citat: DNV).

CASTILLO, Carmen et alii (2011), *Llibre d'estil per als mitjans audiovisuals en valencià*, Valencia, Acadèmia Valenciana de la Llengua.

FONTELLES, Antoni (2020), *El genuïnisme i l'autoodi. Ideologia en el conflicte idiomatic valencià*, Castello de la Plana, Mosseguello.

GARCIA, Ricart (2006), *Diccionari historic del idioma valencia modern*, s. ll. [Valencia], Associació Valenciana d'Informació i Difusió. (Citat: DHIVAM).

GINER, Josep (1998), *Obra filològica (1931-1991)*, Valencia, Denes / Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, (edicio d'Antoni Ferrando, en la colaboracio de Santi Cortés).

LACREU, Josep (1992[2]), *Manual d'ús de l'estàndard oral*, Valencia, Institut de Filologia Valenciana / Universitat de València.

MARTÍ, Joaquim (2006), *Diccionari històric del valencià col·loquial (segles XVII, XVIII i XIX)*, Valencia, Universitat de València. (Citat: DHVC).

NEBOT, José (1894), *Apuntes para una gramática valenciana popular*, Valencia, Imprenta de Ripollés (edicio facsimil Librerías París-Valencia, 1996).

SALVADOR, Carles (1951), *Lliçons de gramàtica valenciana amb exercicis pràctics*, Valencia, Lletres Valencianes.

SANCHIS, Manuel (1950), *Gramàtica valenciana*, Palma de Mallorca, Torre.

VALOR, Enric (1971), *Millorem el llenguatge*, Valencia, Gorg.

XAMBÓ, Rafael et alii (2021 [2017]), *Llibre d'estil de la Corporació Valenciana de Mitjans de Comunicació*, Valencia, edicio propia.